

Kaksikymmentäviisi vuotta sitten

"Kohtalokas kuunvaihe" si-
teerasin kahdenkymmenenviiden
vuoden ja yhden kuukauden ta-
kaista helsinkiläis-maakuntalai-
sen opiskelijan päiväkirjaa. Kun
jälleen siirryn ajassa taaksepäin
tuon neljännesvuosisadan, olen-
kin juuri kuunvaihteessa, joka
Suomen historiassa aina kohoa-
näkyviin hätkähdyttävän kirk-
kaasti valaistuna: palavien kot-
tien roihu valaisee yönpimeitä
katuja ja puistoja, joissa tör-
mää tölväileviin, hätäantyneisiin
ihmispoloiisiin. Helsinki, joka
taaksejääneinä öinä oli uinunut
luonnottoman hiljaisena, on kuin
kuhiseva muurahaispesä. Ihmi-
set rientävät edes takaisin kuin
ilman päämäärää, mutta ovat
nyt kaikki samaa perhettä. Jo-
kaista tuntematonta voi puhu-
tella, mutta kaikilla on kiire.
Autot kiitävät melkein pimein
lyhdyin. Töölönlahden suunnal-
ta kuuluu yhtämittaista kolinaa,
kirkkuntaa, jarrutusta, vihellyk-
siä. Helsingissä palaa, Helsingis-
tä paetaan...

Tyyntä myrskyn edellä, kirjoj-
tin omasta puolestani äskettäin
tällä palstalla. Tämän pakinan
ilmestyessä on jo monilla palsto-
illa ehditty palauttaa mieleen
syksyn 1939 kohtalokas kuun-
vaihe, josta alkoi itsenäisen

Suomen vaikein taival sitten
vuoden 1918 tapahtumien, muta-
kun kahdeksantoista tapahtu-
mat johtivat sodista hirveim-
pään, veljessotaan, joka yli
miespolven ajaksi repi kuulun
suomalaisen ja suomalaisen väl-
lille, kokosi marraskuun viimei-
nen 1939 suomalaiset yhteiseen
rintamaan, jonka olemassaoloa
ja oikeutusta ei voi kiistää
muulla kuin historian väären-
nyksellä.

28/11 -39 Tätä ryhdyn nyt
kirjoittamaan vakavalla hetkel-
lä ja — Luoja sen tietää —
vaikka kirjoittaisin viimeisen
kerran.

Muistelen. Noissa sanoissa ei
varmastikaan ollut teeskentelyä.
Itse Helsingin tuossa vaiheessa
kokeneena muistan, että ajatus
kuolemasta oli hyvin lähellä, lä-
hellä itsestään selvänä suunni-
telmissa huomioonotettavana to-
siasiana. Mutta vaikka hätä
omaisten puolesta ahdistikin
mieltä, oli hätä maan puolesta
vielä suurempi, ja useimmat
meistä säilyttivät malttinsa, kos-
ka useimmat tiesivät paikkansa.
Valitettavasti lienee niin, että il-
man kuolemaa silmien edessä ei
tuollaista kollektiivista tunnetta

voi syntyä. Tällaisina lihavana
vuosina me huolehdimme lähin-
nä omastamme. Lainausta jatkuu.

Niin voi kaikki muuttua
muutamassa hetkessä — iltä-
päivällä suunnittelimme omia
pikkuasioitamme — klo 21.45
tiesimme jokainen, että huo-
menna voi olla kysymys elä-
mä — sitä tai kuolemasta. Lau-
se ja sanakin jäi kesken, kun
tilanne järkytti — — — niin
pahoin, että nyt liki pari tun-
tia olemme keskustelleet ja
rauhottaneet mieliämme yö-
levon varalle. — — — Kyllä
varmasti sielläkin (rintamalla)
on hätkähdetty Molotovin vas-
tausta, jonka laatuista — — —
sentään on ollut vaikea kuvi-
tella.

Tentti-ilmoittautumiskaavake
on valmis, tiheään täytetty —
mutta: kivääri seisoo nurkassa
myös valmiina...

Seuraavana iltana nuorukainen
kuitenkin kommentoi toivehik-
kaana:

29/11 illalla. — Näihin säi-
kyttelyihin tottuu — Ilmeisesti
on tarkoitus saada Suomi
aloittamaan sota t. sitten pe-
loittaa se taipumaan uusiin
neuvotteluihin ja neuvotteluis-
sa myöntymään — aamulehdet
kertoivat taas uusista mieli-
kuvitusrikkaita "rajaloukkauk-
sista". Sotaa ei onneksi vielä
syttynyt ja nyt taas uskon rau-
haan. — — —

Niinpä niin, pelättiin provo-

kaatiota eikä aiheetta, mutta
merkillinen on tuo ihmisen vas-
toimainen piilottautuminen toi-
veajattelun valheverkkoihin. Suo-
men johto kai kuitenkin katsoi
totuutta silmiin, Kallio... päi-
miehen nimi oli kuin vertaus-
kuva.

Ja sitten...
30/11 jälkeisenä yönä. Kir-
joitan muutaman sanan aikaa
tappaakseni ja valveilla pysy-
äkseni — odotan autoa — —
En saa rauhaa ennenkuin tie-
dän hänen olevan poissa tästä
pesästä, joka on tuomittu
muuttamaan rauniokasaksi. —
Suomi on jäävä elämään, valk-
ka sen elämän uhri onkin ole-
va kova ja katkera. Lönnrotin-
kadun ja Polin paikkeilla pa-
laa yhä, talot ovat raunioina
ja tämä ensimmäinen päivä jo
vaatii monen viattoman naisen
ja lapsen hengen.

On melkein mahdoton taju-
ta, että tämä kaikki kaameus
on totta — — — Aamu-uutiset
kertoivat diplomaattisten väli-
en katkaisemisesta, Maan Tur-
vaan saapuessani alkoivat si-
reenit ulvoa, mutta kuiten-
kaan emme voineet uskoa to-
deksi ennenkuin näimme Tur-
runtien yllä valtavan koneen
ja kuulimme konekiväärin räi-
tinän. Provokaatiota... teim-
me työtämme MT:ssä — — —
mutta vähää ennen kolmea
(15.) meidät herätettiin kyl-
mään raakaan todellisuuteen
— hetket Hartellilla ja ero —
pommittavan lentolaivueen il-
mestyessä juuri yläpuolelle...
Jumala varjele toista sellaista
hetkeä kokemasta, ainakin
kaikkia heikkoja. Juoksin sk:n
toimistoon, näin mustan pil-
ven nousevan Eiran ja Töö-
(Jatk. siv. 2)

Kaksikymmentä . . .

(Jatk. siv. 1)

lön väliltä ja juoksin ollakse-
ni edes jossain tavoitettavissa.

Muistia pinnistämättä kohoa-
vat mieleeni marraskuun vii-
meisen ja joulukuun ensimmäi-
sen tapahtumat. Minun piti
joulukuun ensimmäisen aamu-
na olla Oulussa, käymässä vain
Muistan, että matkalippukin oli
jo taskussa, lie ollut paluutakin
varten, sillä 2.12. piti olla pal-
veluksessa, työpaikalla. Mutta
siellä harhailin Helsingissä mui-
den huolestuneiden mukana.

Muistan, että luulin ensimmäis-
tä hälytystä palohälytykseksi,
monta minuuttia niin luulin.
Sitten muistan kiiruhtaneeni
asuntooni. Töölön tavara-ase-
man ja eduskuntatalon yli lensi
suuri lentokone, jonka tajusin
pommikoneeksi, hyökkääjäksi.
Varmaan muutkin kulkijat ta-
jusivat tilanteen, mutta — ti-
lannetta emme silti tajunneet.
Tuskin kukaan etsiytyi suo-
jaan, jota sentään graniittipal-
sin muurit olisivat tarjonneet.
Kaikesta huolimatta oli eletty
toiveajattelussa niin voimak-
kaasti, että siirtyminen sota-
tilaan ei käynyt kädenkääntes-
sä, siviilipuvussa ainakaan. Ko-

ko ensimmäisenä sotayönä en
kuitenkaan ummistanut silmiä-
ni, eikä sinä yönä moni muu-
kaan mahtanut nukkua Helsingis-
sä. Ensimmäisenä päivänä
muistan sesseeni kauan sata-
massa, jossa saksalaisia lappasi
suureen mustaan laivaan... Sak-
san ja Venäjän ystävyys- ja
avunantosopimus... Muistan
myös, että 1.12. soitin Ouluun,
naapuriin, kun ei kotona ollut
puhelinta. Muistan soittaneeni
kahden ilmahälytyksen välillä,
miten lienen puhelun saanutkin,
keskellä päivää, muistan, miten-
kä omituiselta tuntui kuulla,
että pitoja, joihin minäkin olin
aikonut jouduttautua, vietettiin
kuin vietettiinkin, että kahvipöy-
tä oli koreana ja että vieraita
oli ollut ja oli. Mieliäni saattoi
kuitenkin arvata. — Me, silloi-
set helsinkiläiset, elimme kui-
tenkin jo kuin eri maailmassa,

viiltävänkylmän todellisuuden
tuntumassa.

Sitten Helsinki jäi taakse...
Myös päiväkirjassa näyttää ole-
van muutaman päivän katkea-
ma. Marraskuu viimeinen päi-
vä päättyy: "Mitä on Suomen
kansa rikkonut naapuriaan vas-
taan — — —" — Toisena päi-
vänä näyttää tulleen lähtö, ja
seuraava merkintä on päivätty
sotatoimialueella Suomen 22.
itsenäisyyspäivänä.

Helsinki ei kuitenkaan säikähtä-
neen nuorukaisen ennustuk-
sen mukaan sortunut maan ta-
salle. Saman ylioppilaan toinen
ennustus sensijaan piti: Suo-
men usko kesti, valtakunta pe-
lastui, Ihmeen teki mahdollis-
seksi yksimielisyys. Oli tosin
tupajumeja siinäkin vaiheessa,
mutta valtaenemmistö oli yksi-
mielinen siitä, että erimielisyy-
det on ratkaistava suomeksi.

Panu